

Minu. Sinu. Meie.

Autoriõigused seoses õppematerjalide
väljatöötamise, kasutamise ja levitamisega

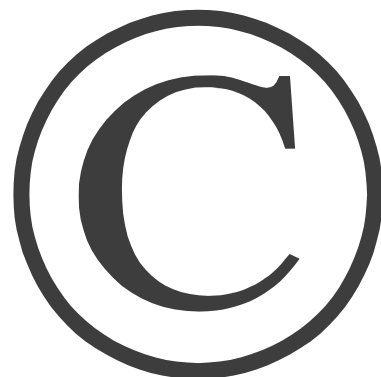

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Triin Tuulik
Roostal, 18. jaanuaril 2012. a

Creative Commons

All Rights Reserved, 2012

Copyright Policy

Pursuant to federal law, government-produced materials appearing on this site are not copyright protected. The United States Government may receive and hold copyrights transferred to it by assignment, bequest, or otherwise.

Except where otherwise noted, third-party content on this site is licensed under a [Creative Commons Attribution 3.0 License](#). Visitors to this website agree to grant a non-exclusive, irrevocable, royalty-free license to the rest of the world for their submissions to [Whitehouse.gov](#) under the [Creative Commons Attribution 3.0 License](#).

DMCA Notice

The White House respects the intellectual property of others, and we ask users of our Web sites to do the same. In accordance with the Digital Millennium Copyright Act (DMCA) and other applicable law, we have adopted a policy of terminating, in appropriate circumstances and at our sole discretion, subscribers or account holders who are deemed to be repeat infringers. We may

Intellektuaalne omand:

- 1) autoriõigused
- 2) autoriõigusega kaasnevad õigused
- 3) tööstusomand (kaubamärgid, leiutised jne)

Autoriõiguse objektid

- Mille suhtes autoriõigused tekivad?
 - teos
 - suuline teos (kõne, loeng, ettekanne jms)
 - arvutiprogramm (tarkvara)
 - audiovisuaalne teos
 - kollektiivne teos
 - tööülesannete täitmise korras loodud teos
 - teose vaheetappide resultaadid ehk poolik teos (eskiis, visand, plaan, joonis, peatükk)
 - tuletatud teos (tõlge, kohandus, töötlus)
 - teoste kogumik (sh andmebaas)
 - nii ühiselt ka kui individuaalselt loodud teos

Teos

- Mille järgi teost ära tunda?
 - originaalne tulemus
 - kirjanduse, kunsti või teaduse valdkonnas
 - väljendatud
 - objektiivne vorm
 - tajutav
 - reprodutseeritav
 - kellegi intellektuaalse loomingu tulemus
 - määratletav autor

Tuletatud teos

- Tuletatud teose tunnused:
 - tuletatud **teise autori teosest** (algsest teosest)
 - **uus, loominguliselt iseseisev ja algsest teosest sõltumatu**
- Tuletatud teose loomiseks on **vaja algse teose autori nõusolekut**, s.t tuleb sõlmida autorileping (vt liht- ja ainulitsentsi erinevusi ja vorminõudeid eespool)
- Isikul, kes on loonud tuletatud teose, peab ära näitama:
 - algse teose autori **nime**
 - algse teose **pealkirja** (nimetus)
 - **allika**, kus algne teos on avaldatud
- Tuletatud teose loomiseks loetakse näiteks jutustava teose ümbertöötamine draamateoseks või stsenaariumiks ja vastupidi, teise isiku tehtud foto kasutamine esitluses või õppematerjalis jne

Autoriõiguste omajad

- **Kellele tekivad autoriõigused?**
 - autor (sh tuletatud teose autor, ühisautor, kaasautor)
 - tööandja
 - isik, kelle initsiatiivil ja juhtimisel loodi kollektiivne teos (teatmeteosed, teaduslik kogumik, ajaleht, ajakiri ja teised perioodilised või jätkuväljaanded jms)
 - audiovisuaalse teose (kinofilm, telefilm, videofilm) puhul ühiselt režissöör, stsenaariumi autor, dialoogi autor, operaator ja kunstniku või produtsent
 - kogumiku koostaja
 - nende õigusjärglased (nt autori surma korral pärijad, õigused loovutatakse teisele isikule, õigused lähevad üle seaduse alusel, nt pankroti korral jne)

Töökohustuste täitmise korras loodud teos

- Otseste tööülesannete täitmise korras loodud teose autoril tekib autoriõigus sellele teosele
- **Tööandja saab:**
 - **varalised õigused** teose kasutamiseks tööülesannetega ettenähtud eesmärgil ja piirides
 - **ainulitsentsi** tööülesannete täitmise käigus või tööandja juhiseid järgides loodud arvutiprogrammi või andmebaasi varaliste õiguste teostamiseks.
- Autor ise võib tööülesannete täitmise korras loodud teost kasutada, näidates ära tööandja nime või nimetuse:
 - **tööülesannetega ettenähtud eesmärgil ainult tööandja eelneval nõusolekul**, saades selle eest **autoritasu**
 - **muul eesmärgil**, kui töölepingus ei ole teisiti ette nähtud.
- Tööandja ja töötaja võivad varaliste õiguste ülemineku ja autoritasu osas leppida omavahelises lepingus kokku teisiti

Mida autoriõigus ei kaitse

- Mille suhtes autoriõigused ei teki?
 - vastavad teose tunnustele (erand üldreeglist)
 - rahvaloominguteos (puudub autor, nt anekdoot)
 - õigusakt, haldusdokument, kohtulahend ning nende ametlikud tõlked
 - riigi ametlikud sümbolid ja organisatsioonide sümboolika (lipud, vapid, ordenid, medalid, märgid jne)
 - ei vasta teose tunnustele
 - faktid ja andmed
 - teoses kajastatud sisu (idee, kujund, mõiste, teooria, protsess, süsteem, meetod, kontseptsioon, printsiip jne)
 - päevauudis
 - ideed ja põhimõtted, millele rajanevad arvutiprogrammi elemendid

Case: “Katkise akna reegel”

Nim	Nim
Om	X
Os	Os

Kaasnevate õiguste objektid

- Mille suhtes tekivad kaasnevad õigused?
 - teose esitus (sh suuline ettekanne, interpretatsioon, lavastus)
 - teose helisalvestis (fonogramm)
 - filmi esmasalvestus
 - varem avaldamata teos
 - raadio- või televisioonisaade ja selle edastamine
 - autoriõigusega mittekaitstava teose kirjanduskriitiline või teaduslik väljaanne

Kaasnevate õiguste omajad

Kellele tekivad kaasnevad õigused?

- teose esitaja
- fonogrammitootja
- filmi esmasalvestuse tootja
- televisiooni- ja raadioteenuse osutaja,
- varem avaldamata ja lõppenud autoriõigustega teose avaldaja
- autoriõigusega mittekaitstava teose kirjanduskriitilise või teadusliku väljaande väljaandja
- nende litsentsisaajad
- nende õigusjärglased (pärijad, õiguste omandajad)

Esitaja

- Teose esitajaks loetakse **isikut või kollektiivi**, kes:
 - näitleb, laulab, tantsib, deklameerib, mängib muusikariistal
 - **muul viisil esitab** kirjandus-, kunsti- või rahvaloominguteoseid (nt näitleja, laulja, muusik, tantsija)
 - **juhendab** teisi isikuid teoste esitamisel (nt dirigent)
 - esitab estraadi-, tsirkuse-, nukuteatri- jms numbreid

Kui esitaja esitab teost, millel puudub autoriõiguslik kaitse (nt tegemist on rahvaluuleteosega), siis sõltumata teose mitte-kaitstusest on esitus ikkagi kaitstav autoriõigusega kaasnevate õigustega

Kehtivuse aeg

- Autoriõigused kehtivad **70 aastat** pärast autori surma.
- Kaasnevad õigused kehtivad **50 aastat** pärast esmakordset esitamist, salvestamist, edastamist, jäädvustamist.
 - NB! Tulenevalt direktiivist 2011/77/EL peab Eesti hiljemalt **1.11.2013** autoriõiguste seadust muutma ja pikendama esitajate ja fonogrammitootjate õiguste kaitse tähtaega **70 aastani**
- andmebaasi tegija õigused kehtivad **15 aastat**
- **Tähtajatult** kaitstakse:
 - isiku konkreetse teose autoriks olemist (teose autorsust), autori nime ning autori au ja väarikust
 - teose esitaja autorsust, esitajanime ning esitaja au ja väarikust

Kaitstuse presumptsioon

- Eeldatakse, et teos on autoriõigusega kaitstud, välja arvatud juhul, kui esineb seda välistav ilmne asjaolu.
 - Näiteks: kui Kalle Kusta on töödelnud vana saksa rahvaviisi ja loonud selle põhjal uute sõnadega laulu, siis on tegemist autoriõigusega kaitstud teosega. Kui aga rahvalaulul ei ole kindlat autorit, siis ei ole see kaitstud autoriõigusega
- Sarnaselt eeldatakse ka autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti (esitus, salvestus, edastamine tele/raadio teel jne) kaitstust.

Autorsuse presumptsioon

- Isiku, kes avaldab teose oma nime all või oma üldtuntud pseudonüümi või autorimärgi all, **autorsust eeldatakse**, kuni pole tõendatud vastupidist.
 - Näiteks: muuseum eksponeerib kodanik A loal kirjandusteost. Kui ilmub kodanik B, kes väidab, et tema on selle teose autor ega luba teose eksponeerimist, siis peab ta tõendama oma autorsust. Kui teosele on kantud B kui autori nimi, siis tuleb eeldada, et autor on B.

Autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja presumptsioon

- Kui kaasnevate õiguste objektile (esitus, salvestis jne) on märgitud, et õiguste omajaks on mingi kindel isik, siis tema õigusi nimetatud objektile eeldatakse, kuni pole tõendatud vastupidist.
- Kui kaasnevate õiguste objektile või selle pakendile on kantud tähis, mida saab otseselt seostada kaasnevate õiguste omaja või tema õigusjärglasega, või sellist tähist kasutatakse muus seoses vastava kaasnevate õiguste objektiga, eeldatakse tähise seostatava kaasnevate õiguste omaja õigusi vastavale objektile.

Tõendamiskoormis

- Kui tegemist on teosega või kaasnevate õiguste objektiga, siis eeldatakse, et see on kaitstud
- Kui teosele või kaasnevate õiguste objektile on märgitud selle autor, produtsent, esitaja või õiguste omaja jne, siis eeldatakse, et ta on autor, produtsent, esitaja või muu õiguste omaja
- Eeldus kehtib, kuni pole tõendatud vastupidist või kui mitte-kaitstus on ilmne
- Tõendamiskohustus lasub vaidlustajal

Autoriõigused =
isiklikud õigused +
varalised õigused

Autoriõigused

- Isiklikud õigused (ei saa loovutada)
 - õigus autorsusele
 - õigus autorinimele
 - õigus teose puutumatusse
 - õigus teose lisadele
 - õigus autori au ja väärkuse kaitsele
 - õigus teose avalikustamisele
 - õigus teose täiendamisele
 - õigus teos tagasi võtta
 - nõuda oma autorinime kõrvaldamist kasutatavalt teoselt

Autoriõigused

- **Varalised õigused (saab loovutada)**
 - õigus igal moel teost **kasutada, lubada ja keelata** teose samaviisilist kasutamist teiste isikute poolt ja **saada tulu** teose sellisest kasutamisest, sealhulgas:
 - õigus teose reprodutseerimisele (koopiate tegemine)
 - õigus teose levitamisele (omandiõiguse üleandmine või üldsusele kasutada andmine mis tahes viisil, sealhulgas rentimine ja laenutamine)
 - õigus teose tõlkimisele
 - õigus teose töötlemisele
 - õigus teoste kogumikele
 - õigus avalikule esitamisele
 - õigus teose eksponeerimisele
 - õigus teose edastamisele (raadio, televisioon, satelliidi, kaabelvõrgu kaudu)
 - õigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele (interneti kaudu)
 - teostada oma arhitektuurne, disaini-, tarbekunstiteose jms projekt
 - arvutiprogrammi autori ainuõigus arvutiprogrammi füüsiliseks kasutamiseks ja valdamiseks ärilisel eesmärgil

Kaasnevad õigused

- Jagunevad üldjoontes samuti varalisteks ja isiklikeks õigusteks, kuid **puudub ühtne õiguste kataloog** nagu autoriõiguste puhul
- **Õiguste sisu ja maht sõltub sellest, kellega on tegu** – nii varalised kui ka isiklikud õigused on ainult esitajal. Teistel kaasnevate õiguste omajatel on ainult varalised õigused.

Erinevus omandiõigusest

- Autoriõigus teosele ega autoriõigusega kaasnevad õigused **ei sõltu teose omandiõigusest**, aga
- autoriõigus või sellega kaasnev õigus **võib kuuluda kellegi vara hulka**
 - Näiteks: laenates raamatukogust raamatu, saab ostja seda raamatut lugeda, kuid ei saa endale raamatu autori, kujundaja, tõlkija ega kirjastaja autoriõigusi. Samas, raamatu autori autoriõigused on tema vara ja ta saab neid õigusi loovutada või litsentsida.

Autoriõigused kaitsevad **autori ja tema litsentsisaaja või õigusjärglase** (pärija, õiguste omandaja) õigusi teosele.

Autoriõigusega kaasnevad õigused kaitsevad **kaasnevate õiguste omajate ja nende litsentsisaajate või õigusjärglaste** (pärija, õiguste omandaja) õigusi autoriõigusega kaasnevate õiguste objektile.

Teose kasutamine

- Teose kasutamine on autoriõiguse seadusega kooskõlas, kui:
 - teost kasutatakse autorilepingu alusel
 - olemasolev teos – litsentsileping (näiteks CC litsents)
 - uus teos – töövõtuleping
 - teose kasutamine toimub seaduse alusel omandatud õiguste ulatuses
 - tööandja, audiovisuaalse teose produtsent, kollektiivse teose looja
 - teose kasutamine vaba kasutuse reeglite alusel
 - autori nõusolekuta ja tasu maksmiseta või maksimisega (näiteks arhiivid, raamatukogud, muuseumid)
 - autoriõiguste tähtaeg on möödunud
 - autor on autoriõiguste teostamisest loobunud (Eesti õiguse alusel küsitav)

Kaasnevate õiguste objekti kasutamine

- Kaasnevate õiguste objekti kasutamine on autoriõiguse seadusega kooskõlas, kui:
 - seda kasutatakse kaasnevate õiguste omajaga sõlmitud lepingu alusel
 - kasutamine toimub seaduse alusel omandatud õiguste ulatuses
 - fonogrammitootja, televisiooni- ja raadioteenuse osutaja
 - kasutamine vaba kasutuse reeglite alusel
 - kaasnevate õiguste omaja nõusolekuta ja tasu maksmiseta või maksmisega (näiteks arhiivid, raamatukogud, muuseumid)
 - kaasnevate õiguste tähtaeg on möödunud
 - kaasnevate õiguste omaja on kaasnevate õiguste teostamisest loobunud (Eesti õiguse alusel küsitav)

Nõusolek ja tasu

- Üldjuhul tuleb küsida nõusolekut
 - autorilt teose ja autoriõiguste kasutamiseks
 - kaasnevate õiguste omajalt kaasnevate õiguste objekti (teose esitus, salvestus, edastamiseks tele/raadio teel jne) ja kaasnevate õiguste kasutamiseks
 - autori või kaasnevate õiguste omaja surma korral nende pärijatelt (pärimisseaduse kohaselt)
 - õiguste üleminekul lepingu või seaduse alusel autori või kaasnevate õiguste omaja muudelt õigusjärglastelt
 - kui õigused on litsentsitud, siis teatud juhtudel litsentsisaajalt
- Üldjuhul on nendel isikutel alati õigus saada tasu teose ja autoriõiguste või kaasnevate õiguste objekti (teose esitus, salvestus, edastamiseks tele/raadio teel jne) ja sellele vastavate õiguste kasutamise eest

Kokkuleppe vorm

- Nõusoleku tingimuste ja tasu maksmise kohta tuleb sõlmida **kokkulepe**:
 - **teose või autoriõiguste kasutamiseks** – autoriga või teda esindava kollektiivse esindamise organisatsiooniga (autorileping)
 - **kaasnevate õiguste objekti või kaasnevate õiguste kasutamiseks** – kaasnevate õiguste omajatega (esitaja, fonogrammitootja, filmi esmasalvestuse tootja, televisiooni- või raadioteenuse osutaja jne)
- Kokkulepe nõusoleku andmise ja tasu maksmise (või sellest loobumise) kohta tuleb sõlmida **kirjalikult**, vastasel korral on leping tühine

Kokkuleppe liik

- Teose või autoriõiguste kasutamiseks (**autorileping**) võib sõlmida 2 liiki lepinguid:
 - **lihtlitsentsileping** - litsentsiandja (nt autor) võib ka ise lepingu esemeks olevat õigust kasutada või anda kasutusõiguse teistele isikutele peale litsentsisaaja
 - **ainulitsentsileping** – ainult litsentsisaajal on õigus kasutada lepingu esemeks olevaid õigusi kokkulepitud ulatuses, samas kui teiste isikute, sh litsentsiandja (nt autor), kasutusõigus on selles ulatuses välistatud

Erandid

- Erandid kokkuleppe kirjaliku vormi nõudest:
 - lihtlitsentsi võib anda ka kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis (e-post, Skype, fax jne)
 - lihtlitsentsi võib teatud juhtudel anda vormivabalt (nt avaldamine perioodilises väljaandes, teatmeteoses)
 - luba esituse kasutamiseks (kaasnevad õigused) võib olla antud ka suulise lepinguga (Riigikohtu 13. detsembri 2006. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-124-06, p 16)
 - praktikas on tunnustatud ka teose kasutamiseks (autoriõigused) sõlmitud suulisi lepinguid, kuna teose kasutamist lubava autorilepingu tühiseks lugemine kirjaliku vormi järgimata jätmise tõttu kahjustaks põhjendamatult autori õigusi (Riigikohtu 13. detsembri 2006. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-124-06, p 16). Eesti kohtud ei ole selle praktika õiguspärasust otseselt kinnitanud.

CC litsents ongi litsentsileping ehk
luba, mille alusel autor lubab
kasutajal oma teost kasutada CC
litsentsis toodud tingimustel

Suhe “tavalise autoriõigusega”

- **CC omapärad:**
 - autor ei saa reeglina tasu
 - ühekordne ja pöördumatu protsess
 - CC litsentsi alusel puudub konkreetne ja üheselt määratletav litsentsisaaja, sest
 - litsentsiandjaks autor või autoriõiguste vastav omaja,
 - litsentsisaajaks aga üldsus
 - süstematiseeritud ja laia kasutusulatuslega
 - CC litsentsid ei ole autoriõiguse alternatiiviks, vaid nad töötavad kehtiva autoriõiguse raamistikus
 - ei ole eraldi CC õiguskaitseorganit, õiguste jõustamise instantsi vmt

CC litsentside tüübid

- CC on 6 erinevat litsentsi, mis lubavad teost kasutada 1-3 tingimusel sõltuvalt litsentsist:
 1. Autorile viitamine
 2. Autorile viitamine + Jagamine samadel tingimustel
 3. Autorile viitamine + Tuletatud teoste keeld
 4. Autorile viitamine + Mitteäriline eesmärk
 5. Autorile viitamine + Mitteäriline eesmärk + Jagamine samadel tingimustel
 6. Autorile viitamine + Mitteäriline eesmärk + Tuletatud teoste keeld

CC tingimuste sisu

- ① **Autorile viitamine** - teose autorile tuleb viidata samal kujul nagu seda on teinud autor või litsentsiandja
- ② **Jagamine samadel tingimustel** – muudetud, töödeldud või algsest teosest tuletatud teost võib levitada üksnes algse teosega sama, samalaadse või ühilduva litsentsi alusel
- ③ **Tuletatud teoste keeld** - teost ei või muuta, ümber kujundada ega luua selle alusel tuletatud teoseid
- ④ **Mitte-äriline eesmärk** – teost ei või kasutada ärilistel eesmärkidel

Mida tähendab mitte-äriline eesmärk?

- Ärilise ja mitte-ärilise eesmärgi eristamine **sõltub faktilistest asjaoludest**
- CC litsentsiandja võib ise ära kirjeldada, milliseid juhtumeid ta loeb ärilisel eesmärgil kasutamiseks, kuid sellega ei tohi muuta CC litsentsi
- CC-ga litsentsitud teose **kasutamine kõrvuti veebireklaamidega üldjuhul lubatud**, kuid sõltub kasutatud reklaamimudelitest, reklaamide mahust ja veebilehe üldisest sisust (vt <http://blogoscoped.com/archive/2008-02-07-n77.html>). NB! Kohtupraktika puudub, seega vaidluse korral võib kohus olla teistsugusel seisukohal.

CC lisainfo

- Rahvusvaheline koduleht:
<http://creativecommons.org/>
 - the Commons Deed (**human-readable code**),
 - the Legal Code (**lawyer-readable code**)
 - the metadata (**machine readable code**)
- Eesti koduleht:
<http://www.creativecommons.ee/>

Teose vaba kasutamine

- Autori isiklike õigusi seadusega ei piirata.
- Autoriõiguse seaduses toodud juhtudel võib piirata autori varalisi õigusi, s.o kasutada teoseid:
 - ilma autori nõusolekuta ja tasu maksmiseta
 - ilma autori nõusolekuta, kuid tasu maksmisega
- Selline teoste kasutamine ei tohi olla vastuolus teose tavapärase kasutamisega ega kahjustada põhjendamatult autori seaduslike huve

Teose vaba kasutamine

- Teose vaba kasutamise juhte on **palju**
- Põhireegel nr 1: autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta on lubatud **õiguspäraselt avaldatud** teost füüsilisel isikul reprodutseerida ja tõlkida isikliku kasutamise eesmärkidel tingimusel, et selline tegevus ei taotle ärilisi eesmärke.
- Erand sellest põhireeglist:
 - arhitektuuri- ja maastikuarhitektuuriteosed
 - piiratud tiraažiga kujutava kunsti teosed
 - elektroonilisi andmebaasid
 - arvutiprogrammid (v.a arvutiprogrammi vaba kasutamine ja dekompileerimine ühilduvuse tagamiseks teiste programmidega)
 - reprograafilisel viisil noodid

Teose vaba kasutamine

- Põhireegel nr 2: autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta on lubatud **teoste reprodutseerimine**, kui:
 - see on **ajutine** või **juhuslik**
 - see toimub **tehnilise protsessi** lahutamatu ja olulise osana
 - selle eesmärk on **vahendada teose edastamist võrgus** kolmandate isikute vahel või teha võimalikuks teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti **seaduspärane kasutamine**
 - sellel **puudub iseseisev majanduslik eesmärk**
- Erand sellest põhireeglist:
 - arvutiprogrammid

Teose vaba kasutamine

- Muud haridustöötajate jaoks olulisemad vaba kasutamise alused (autoriõiguse seaduse § 19):
 - **tsiteerimine ja refereerimine** motiveeritud mahus ja järgides teose kui terviku mõtet
 - **illustreeriva materjalina kasutamine õppe- ja teaduslikel eesmärkidel** motiveeritud mahus mitte-ärilistel eesmärkidel
 - **reprodutseerimine õppe- ja teaduslikel eesmärkidel** motiveeritud mahus **haridus- ja teadusasutustes** mitte-ärilistel eesmärkidel
 - **reprodutseerimine, levitamine ja üldsusele suunamine puuetega inimeste huvides** otseses seoses nende puudega
 - **kasutamine karikatuuris, paroodias ja pastišis** sel eesmärgil motiveeritud mahus
- Nendel juhtudel ei ole vaja autori nõusolekut ega pea maksma autorile tasu, kuid tuleb ära näidata kasutatud teose **autori nimi** (kui see on teosel näidatud), **teose nimetus** ning **avaldamisallikas**
- NB! **teos peab olema õiguspäraselt avaldatud**

Teose vaba avalik esitamine

- Kui teost esitatakse:
 - õppeasutustes
 - vahetus õppeprotsessis
 - õppeasutuste õpetava personali ja õpilaste poolt
 - kuulajaskonna või vaatajaskonna moodustavad õpetav personal ja õpilased või teised isikud (lapsevanemad, eestkostjad, hooldajad jne), kes on otsest seotud õppeasutusega, kus teost avalikult esitatakse
- siis ei ole vaja autori nõusolekut ega pea maksma autorile tasu, kuid tuleb ära näidata kasutatud teose autori nimi (kui see on teosel näidatud), teose nimetus ning avaldamisallikas

Andmebaas

- Kui asutuse töötajad/avalikud teenistujad loovad oma otseste tööülesannete raames arhiive või andmekogusid (nt koondavad kokku teoseid mingi kindla kriteeriumi või süsteemi alusel jne), siis saab neid käsitleda **andmebaasidena autoriõiguse seaduse tähenduses**, kui need andmebaasid on oma sisu valiku ja korralduse tõttu töötaja/teenistuja ehk autori enda intellektuaalse loomingu tulemus
- Sellisel juhul saab vastav asutus (riik) kui tööandja endale seaduse alusel **andmebaasi tegija varaliste õiguste ainulitsentsi**.
- Teoste koondamiseks andmebaasi on vajalik nende **autoriõiguste omaja nõusolek**.

Andmebaasi vaba kasutamine

- Andmebaasi (või selle osa) või selle koopia õiguspärasel kasutajal on õigus teostada kõiki tegusid, mis on vajalikud **juurdepääsuks andmebaasi (või selle osa) sisule ja selle sisu tavapäraseks kasutamiseks**. Lepingu tingimus, mis piirab nimetatud õiguse teostamist, on tühine.
- Järelikult: andmebaasi tavapäraseks kasutamiseks peab olema õiguslik alus. See võib olla:
 - andmebaasi tegijaga sõlmitud **leping** juurdepääsuks andmebaasi sisule ja selle tavapäraseks kasutamiseks
 - andmebaasi kasutamine andmebaasi tegija õiguste piiramisel seaduse alusel, näiteks:
 - **mitte-elektronilise** andmebaasi sisust väljavõtete tegemine isiklikeks vajadusteks
 - andmebaasist tehakse väljavõtte **illustreeriva materjalina õppe- või teadusliku uurimistöö eesmärkidel** motiveeritud mahus mitte-ärilistel eesmärkidel, kuid seejuures tuleb ära näidata andmebaasi avaldamise allikas
 - **avaliku julgeoleku, haldustegevuse või õigusemõistmise käigus** ulatuses, mis vastab ühiskondliku julgeoleku kaitse, haldusfunktsioonide teostamise ja õigusemõistmise eesmärkidele
- Nendel juhtudel **ei ole vaja andmebaasis sisalduvate teoste autorite nõusolekut** ning nendele autoritele **ei pea maksma eraldi autoritasu**.

Haridustöötajad saavad teoseid
teatud ulatuses vabalt kasutada
ilma autori nõusolekuta ja
autoritasu maksmiseta mitte-
ärilisel eesmärgil

Teose vaba kasutamine raamatukogu, arhiivi ja muuseumi poolt

1. õigus oma kogusse kuuluvat teost **reprodutseerida**:

- kui ei ole võimalik omandada teose uut koopiat, siis:
 - asendada kadunud, hävinud või kasutamiskõlbmatuks muutunud teos
 - teha koopia teose säilimise tagamiseks
 - asendada mõne teise avaliku arhiivi, muuseumi või raamatukogu püsikollektsiooni kuulunud teos juhul, kui see on kadunud, hävinud või muutunud kasutamiskõlbmatuks;
- muul juhul
 - digiteerida kogu säilitamise eesmärgil
 - teha koopia füüsilise isiku jaoks isikliku kasutamise eesmärkidel tingimusel, et selline tegevus ei taotle ärilisi eesmärke
 - teha koopia kohtu- või riigiasutuse tellimusel puuetega inimeste huvides viisil, mis on otseselt seotud nende puudega, tingimusel et selline kasutamine ei taotle ärilisi eesmärke

Teose vaba kasutamine raamatukogu, arhiivi ja muuseumi poolt

2. õigus oma kogusse kuuluvat teost kasutada motiveeritud mahus näituse ja kogu tutvustamise eesmärgil
3. õigus kogus olevat teost füüsilise isiku tellimusel:
 - eriseadmete kaudu kohapeal kättesaadavaks teha
 - individuaalseks kohapeal kasutamiseks laenutada

Kaasnevate õiguste objekti vaba kasutamine

- Kui see ei ole vastuolus tavapärase kasutamisega ega kahjusta põhjendamatult kaasnevate õiguste omaja seaduslikke huve, siis on lubatud kasutada kaasnevaid õigusi:
 - füüsilistel isikutel isiklikeks vajadusteks mitte-ärilistel eesmärkidel
 - erand: audiovisuaalne teos või teose helisalvestis (nn tühja kasseti tasu)
 - eesmärkidega motiveeritud mahus ja tingimustel märkides võimalusel ka allika:
 - illustreeriva materjalina **hariduslikel või teaduslikel eesmärkidel** mitte-ärilistel eesmärkidel
 - lühikeste väljavõtetena lülitamiseks päevasündmuste ülevaatesse **informatsioonilistel eesmärkidel**
 - **õiguspäraselt avaldatud** kaasnevate õiguste objektist lühikeste väljavõtetena (tsitaatidena) **informatsiooni andmise eesmärgil**, järgides terviku mõtte õige edasiandmise kohustust
 - televisiooni- või raadioteenuse osutaja poolt **ajutise salvestuse tegemiseks**
- Nendel juhtudel ei ole vaja kaasnevate õiguste omaja nõusolekut ega pea maksma autorile tasu kaasnevate õiguste objekti (teose esitus, fonogramm, radio- või telesaade, nende salvestis, film jm) kasutamise eest: Tallinn Riga Vilnius Stockholm Minsk

Orbteosed

- Orbteos on teos, mille autoriõigused kehtivad, kuid mille **autoriõiguse omanikku ei ole võimalik tuvastada ega leida**. Järelikult ei ole võimalik saada ka vajalikku luba teose kasutamiseks.
- Isikud, kes kasutavad orbteoseid väljaspool vaba kasutuse piire, näiteks teevad teoseid võrgus üldsusele kättesaadavaks selleks eelnevat luba omamata, **riskivad autoriõiguste rikkumisega**.
- Hetkel ei ole orbteoste mingeid erireegleid – igal juhul tuleb vaba kasutamise piiridest väljapool taotleda autoriõiguste omaja luba teose kasutamiseks.

Orbteoste uus õigusraamistik

- Euroopa Liidu tasandil on plaanis juba **2012. aastal luua uus õigusraamistik**, et tagada seaduslik ja piiriülene juurdepääs digitaalraamatukogudes või -arhiivides talletatavatele orbteostele, kui neid teoseid kasutatakse avalikest huvidest lähtuva ülesande täitmiseks. Selle süsteemi järgi:
 - liikmesriigis, kus teos esimest korda avaldati, peaks raamatukogu, muuseum, arhiiv jms asutus viima läbi põhjaliku otsingu autoriõiguste omaja tuvastamiseks ja leidmiseks
 - kui õiguste omajat ei ole võimalik kindlaks teha ega leida, antakse teosele orbteose staatus
 - saab raamatukogu või arhiiv orbteost avalikustada Internetis ilma autoriõiguste omaja loata

Mitte-digitaliseeritud orbteoste kasutamine?

- Isegi kui Euroopa Liidu tasandil kehtestatakse digitaliseeritud orbteoste Internetis kättesaadavaks tegemise uus õigusraamistik, on **ebaselge, kuidas võib kasutada mitte-digitaliseeritud orbteoseid.**
- Kuni eriregulatsioon puudub, tuleb **lähtuda üldreegist**, et väljaspool teose vaba kasutamise piire tuleb alati küsida orbteose autoriõiguste omaja nõusolekut ja maksta talle tasu orbteose kasutamise eest.

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Täna tähelepanu eest!

Rävala pst 5

Tallinn 10143, Eesti

Telefon +372 6 309 170

Faks +372 6 309 171

E-post glimstedt@glimstedt.ee

www.glimstedt.ee

Käesolevale ettekandele ja slaididele kohaldatakse Creative Commons Eesti litsentsi (versioon 3.0): autorile viitamine, mitteäriline eesmärk, tuletatud teoste keeld